

Gids duurzame aankopen

Drukwerk

L_ALG_Dienst_Drukwerk	datum: 26/09/2013
Proceseigenaar : ISO-projectteam	versie: 2
Gelinkt aan P_ALG_AankoopGoederenDiensten	

Inhoudstafel

INHOUDSTAFEL	1
1. OMSCHRIJVING	3
2. TER INFO: WAT IS DUURZAAM DRUKWERK?	3
2.1. Milieu	3
2.1.1. Papier	3
Oorsprong vezels	3
Houhoudend vs houtvrij papier	4
Water- en energieverbruik	4
Uitstoot naar water en lucht	4
Bleking	5
Optische witmakers	5
Andere chemische toevoegingen	5
Recycleerbaarheid	6
Gewicht	6
2.1.2. Solventen	6
2.1.3. Inkt	6
2.2. Eerlijke handel	6
2.3. Sociale economie	6
3. VEREISTEN BINNEN DE GIDS DUURZAME AANKOPEN	7
3.1. Verplichtingen	7
3.2. Optioneel	8
3.3. Raamcontract	9
3.4. Keuzewijzer	9
3.4.1. Keuzewijzer papier	9
3.4.2. Keuzewijzer wasmiddelen	12
3.4.3. Keuzewijzer Isopropylalcohol (IPA)	13
3.5. Tips	13

4. OPNAME VAN DUURZAAMHEIDSCRITERIA IN BESTEKKEN	14
4.1. Titel	15
4.1.1. Milieucriteria in de titel	15
4.1.2. Sociale economie in de titel	15
4.2. Kwalitatieve selectiecriteria	15
4.2.1. Milieucriteria in de selectiecriteria	15
4.2.2. Criteria sociale economie in de selectiecriteria	15
4.3. Technische specificaties	16
4.3.1. Milieucriteria in de technische specificaties	16
4.3.2. Sociale economie in de technische specificaties	16
4.4. Gunningscriteria	16
4.4.1. Milieucriteria in de gunningscriteria	16
4.4.2. Sociale economie in de gunningscriteria	17
4.5. Uitvoeringsvoorwaarden	17
4.5.1. Milieucriteria in de uitvoeringsvoorwaarden	18
4.5.2. Sociale economie in de uitvoeringsvoorwaarden	18
A. Actieplan stageplaatsen/opleidingen	18
B. Inschakeling langdurig werkzoekenden	19
C. Verplichte samenwerking met een bedrijf uit de sociale economie	20
D. Diversiteitsbeleid	21
5. VOORBEELDMAILS EN –BESTEKKEN	21
5.1. Kleine overheidsopdracht – Mail (< 8.500 euro)	22
5.2. Gemiddelde overheidsopdracht – bestek (≥ 8.500 euro en < 85.000 euro)	23
5.3. Grote overheidsopdracht ≥ 85.000 euro – speel op zeker!	25
6. MOGELIJKE DIENSTVERLENERS	25
7. MEER INFO?	27

1. Omschrijving

De productgroep drukwerk omvat enkel drukwerk van papier/karton, door middel van de offset-druktechniek (= vlakdruk). Dit is de meest voorkomende techniek, en wordt onder andere gebruikt voor het drukken van brochures, boeken, tijdschriften, formulieren en kranten.

Zeefdruk, diepdruk, flexodruk en digitale druk worden hier niet behandeld. Het bedrukken van bijvoorbeeld promotiemateriaal zit hier niet onder verval. Ook digitaal printwerk behoort niet tot deze productgroep.

Een toelichting over de verschillende druktechnieken vind je in de "[Duurzame overheidsopdrachtfiche drukwerk](#)" (november 2010) van de Gids voor Duurzame Aankopen. In deze fiche vind je ook een handige tabel, waarmee je aan de hand van enkele eenvoudige parameters kan bepalen wat de meest geschikte druktechniek is voor jouw opdracht.

2. Ter info: wat is duurzaam drukwerk?

2.1. Milieu

De milieu-impact van drukwerk hangt samen met het gebruikte papier, de solventen en de inkt.

2.1.1. Papier

De beste manier om de milieu impact van papier te beperken, is de hoeveelheid gebruikt papier te reduceren. Laat dus recto-verso drukken en overweeg ook bij de opmaak van je document of de hoeveelheid papier in verhouding staat met de inhoud die je ermee wil overbrengen. Vaak is het beter bijvoorbeeld bij de organisatie van vormingsdagen niet alle inhoud van de verschillende sessies ook in de folder op te nemen, maar wel de thema's en dan te verwijzen naar een website. Je kan bij lezingen of opleidingen ook vragen om bij de inschrijving door te geven of deelnemers hand-outs willen. Hou je boodschap kort en bondig. Dit maakt je boodschap waarschijnlijk ook krachtiger. Bepaal bovendien op voorhand duidelijk hoeveel exemplaren je wil verspreiden.

Oorsprong vezels

De bezorgdheid om de oorsprong van de vezels heeft te maken met ontbossing en biodiversiteitsverlies. We kiezen hier -in lijn met de Samenwerkingsovereenkomst- als volgt:

1e keuze. Papier gemaakt uit 100% gerecycleerde vezels (van bij voorkeur postconsumptie¹ papier) aan.

Voor toepassingen waar de eerste optie niet mogelijk is:

2e keuze. Papier gemaakt uit 50-99,9% gerecycleerde (postconsumptie) vezels, aangevuld met nieuwe vezels, waarbij de nieuwe vezels afkomstig zijn van uitdunningshout of resthout van zagerijen.

3e keuze. Papier gemaakt uit 50-99,9% gerecycleerde (postconsumptie) vezels, aangevuld met nieuwe vezels, waarbij de nieuwe vezels afkomstig zijn van duurzaam beheerde bossen.

¹ Postconsumptie papier is gebruikt papier dat ingezameld is bij huishoudens, kantoren en drukkerijen (bedrukt afval). Door hier opnieuw papier van te maken wordt de papierkringloop daadwerkelijk gesloten. Preconsumptie papier is afkomstig van papierverwerkende fabrieken of drukkerijen (onbedrukt afval). Het bestaat veelal uit restpartijen en onbedrukt snijafval, dat ongebruikt is gebleven.

4e keuze. Papier gemaakt uit 100% nieuwe vezels afkomstig van uitdunningshout of resthout van zagerijen en duurzaam beheerde bossen.

Houthoudend vs houtvrij papier

Bij papier uit nieuwe vezels, kies je houthoudend papier.

Houthoudend papier is papier dat de twee hoofdbestanddelen van hout bevat, nl. cellulose en lignine (houtstof). Dit papier is efficiënter en milieuvriendelijker dan houtvrij papier.²

Houtvrij papier wordt ook van hout gemaakt, maar alleen het bestanddeel cellulose wordt gebruikt. De lignine wordt chemisch verwijderd. Voor de productie van een gelijke hoeveelheid houtvrij papier, is meer hout nodig dan voor de productie van houthoudend papier.

Water- en energieverbruik³

Ook het water- en energieverbruik bij de productie van papier zijn belangrijke milieuaspecten. In fabrieken die werken met de best beschikbare technieken⁴ wordt 10-15 m³/t water gebruikt voor de productie van papier. Voor papier uit nieuwe vezels moet daar ook 15-55 m³/t waterverbruik voor de pulpproductie bij gerekend worden, afhankelijk van het soort pulp en de bleekmethode. Dit brengt het waterverbruik voor niet-gerecycleerd papier op 25-70 m³/t. Voor gerecycleerd papier is 10-15 m³/t nodig (water voor de bereiding van de pulp inbegrepen).

Tabel: Water- en energieverbruik per ton papier

	niet-gerecycleerd papier	gerecycleerd papier
water (m ³ /t)	25-70	10-15
energie (kWh/t)	5.000-10.700	1.700-5.500

Wat betreft het energieverbruik, rekent men voor de productie van papier op basis van (voornamelijk) nieuwe vezels op 5.000-10.700 kWh/t. Voor gerecycleerd papier is dit slechts 1,700-5,500 kWh/t.

Uitstoot naar water en lucht

Het productieproces zorgt voor verschillende emissies naar water en lucht die ongewenste effecten kunnen hebben op het milieu⁵. In Europa besteden zowel de milieuwetgeving als de papierfabrikanten zelf hier aandacht aan door productietechnieken te verbeteren en door de best beschikbare technieken toe te passen.

De uitstoot van CO₂ is een goede indicator⁶ voor de bijdrage van papierproductie aan de uitputting van fossiele brandstoffen en klimaatverandering.

Het energieverbruik en het effect ervan op het milieu hangt samen met verschillende factoren zoals de kwaliteit en het type papier, de soort energie die wordt gebruikt en de plaats van productie van hout, pulp en papier.

Meer en meer papierfabrikanten voorzien hun producten van een zogenaamde 'Carbon footprint' en geven met een zogenaamd Paper Profile of Paper Score Card duidelijkheid over milieuparameters (COD, AOX, N_{tot}, P_{tot}, SO₂, NO_x en CO₂). Ook in de keurmerken Nordic Swan en EU Ecolabel wordt hieraan aandacht besteed.

² Bron: producttest OVAM

³ Bron: Europese GPP Toolkit

⁴ volgens het Best Available Technique Reference Document (BREF) op <http://eippcb.jrc.es/reference/pp.html>

⁵ Het gaat met name om COD (chemisch zuurstofverbruik), AOX en fosfor (afvalwater) en NO_x en zwavel (lucht).

⁶ Bron: Europese GPP Toolkit

Bleking

De Samenwerkingsovereenkomst schrijft voor dat de vezels ongebleekt moeten zijn, of gebleekt zonder gebruik te maken van chloor of chloorderivaten (Totally Chlorine Free (TCF) of Processed Chlorine Free (PCF)). Bleken met chloor (en in mindere mate met chloorverbindingen) leidt immers tot de aanmaak van gehalogeneerde organische verbindingen (dioxines, gechlorideerde fenolen) die terecht kunnen komen in het afvalwater. Ze kunnen giftig zijn en zijn slecht afbreekbaar in het aquatische milieu.

Optische witmakers

Om het papier witter te doen lijken, worden vaak optische witmakers toegevoegd. Dit zijn chemische stoffen (bv. bariumsulfaat (blancfixe) en titaanwit) die ultraviolet licht reflecteren als zichtbaar blauw licht. Optische witmakers zijn een onnodige belasting van het milieu. Ze zijn schadelijk voor het waterleven, zijn moeilijk afbreekbaar en ze kunnen allergische reacties veroorzaken.

Voor het leescomfort en het voorkomen van vermoeide ogen, opteer je trouwens ook beter voor echt wit of crème (gelig wit) papier, dat niet meer blauw reflecteert.

Een witheid⁷ van 60% volstaat voor alledaags kantoorgebruik. 80-100% witheid is luxe en zeker niet noodzakelijk om de leesbaarheid te bevorderen. Voor een witheidsgraad van meer dan 90% moeten optische witmakers gebruikt worden. Bovendien zijn voor minder wit papier mogelijk ook minder bleking en oppervlaktebehandeling nodig. Dit vermindert de milieu-impact van het productieproces nog extra. Kringlooppapier is wat witheid betreft trouwens vaak niet te onderscheiden van papier uit nieuwe vezels.

Daarom kiezen we binnen de provincie - zoals de Samenwerkingsovereenkomst voorschrijft - voor papier waaraan geen optische witmakers werden toegevoegd.

Andere chemische toevoegingen

Synthetische polymeren of kleurstoffen die schadelijk zijn voor de gezondheid moeten – zoals in de Samenwerkingsovereenkomst bevestigd- ook geweerd worden. Bepaalde synthetische polymeren die gebruikt kunnen worden bij de pulp- en papierproductie zijn kankerverwekkend, mutageen, teratogeen of giftig en kunnen schadelijk zijn voor het leven in het water.

Kleurstoffen kunnen zware metalen bevatten, zoals kwik, lood, cadmium of zeswaardige chroomverbindingen. Die kunnen zware gezondheidsproblemen veroorzaken omdat ze zich opstapelen in onze weefsels.

In de producttest van OVAM werden de volgende milieugevaarlijke stoffen opgenomen: formaldehyde⁸; glyoxal⁹; azo-kleurstoffen¹⁰; pigmenten of kleurstoffen met zware metalen¹¹; synthetische polymeren, lijmen, coatings of kleurstoffen die te boek staan als

⁷ De witheid van papier wordt op verschillende manieren weergegeven. Een mogelijke indeling is gebaseerd op de ISO-brightness. Daarnaast is er ook de witheid volgens CIE (Commission Internationale de l'Éclairage). Deze wordt uitgedrukt in een getal. Hoe hoger de CIE-witheid, hoe witter het papier. Binnen de producttest van OVAM is voor de ISO-brightness gekozen omdat deze een duidelijkere indicatie geeft van de witheid die wordt bedoeld.

⁸ Formaldehyde is een gas dat vrijkomt bij de verdamping van kunstharsen. Het wordt toegevoegd aan verschillende producten zoals verf, vernis, hechtmiddelen en textiel. Het kan in hoge concentratie allergische reacties veroorzaken en een irriterend effect hebben op huid, ogen, neus en ademhalingsorganen. Bovendien is het kankerverwekkend (ICSC: 0275).

⁹ Glyoxal wordt gebruikt in coatings, om papier en karton waterbestendiger te maken. Het is eigenlijk niet noodzakelijk en is zeer waarschijnlijk schadelijk voor mens en milieu. Glyoxal kan ook afkomstig zijn van het oude papier dat ingezet wordt bij de productie van karton of kringlooppapier.

¹⁰ AZO-kleurstoffen kunnen ontbinden in kankerverwekkende arylamines. Ze kunnen ook contacteczeem en huid- en slijmvliesirritatie veroorzaken.

¹¹ In kleurstoffen, inkten en pigmenten kunnen zware metalen voorkomen. Zware metalen zijn schadelijk voor mens en milieu. Zware metalen verspreiden zich in het milieu, vooral door lozing in de lucht onder de vorm van stofdeeltjes en door lozing in het oppervlaktewater. Zware metalen worden ook opgenomen door planten en dieren. Aangezien ze niet afbreekbaar zijn, worden metalen in het biologisch milieu geaccumuleerd. De mens neemt zware metalen op door inademing of door opname van water of voedsel. Sommige elementen, zoals Chroom, zijn in kleine concentraties onmisbaar voor de mensen en andere levende wezens. Bij hogere concentraties zijn zware metalen echter toxisch. Vandaar dat pigmenten of kleurstoffen geen bestanddelen op basis van koper, lood, chroom, nikkel en aluminium mogen bevatten en niet meer dan 20 ppm cadmium of 4

kankerverwekkend, ziekteverwekkend of giftig voor de voortplanting¹²; en moeilijk afbreekbare complexvormende middelen (vb. EDTA of DTPA)¹³.

Recycleerbaarheid

Om de recycleerbaarheid van het papier te garanderen, vermijd je best kleefstoffen, composietmaterialen, filmcoatings en lakken, tenzij ze echt functioneel aangewezen zijn. Dit wordt door de Samenwerkingsovereenkomst ook zo gevraagd.

Gewicht

Kies het gewicht van het papier zo licht mogelijk. Voor drukwerk en briefpapier wordt vaak onnodig dik papier gebruikt. Papier van 80 g/m² is voor het meeste kopieer- en drukwerk meer dan genoeg. Bij een overgang van een gramgewicht van 80 naar 75 g/m² zou 6,25% bespaard kunnen worden op grondstoffen en andere aspecten. In Noord-Amerika en Azië zijn 75 of 70 g/m² normaal. Bij krantjes, pamfletten en berichten waarvan de levensduur erg kort is, kan het gramgewicht gerust nog verder omlaag.

2.1.2. Solventen

Bij klassiek drukwerk worden in verschillende fases van het drukproces alcohol en andere schadelijke solventen -vluchtige organische stoffen (VOS)- gebruikt: bij het drukken zelf én bij het reinigen van de pers. Deze VOS zijn schadelijk voor het milieu en gezondheid. Het productieproces van VOS vervuult het milieu zeer sterk, en hun verdamping veroorzaakt eveneens problemen: VOS versterken het broeikas-effect en zijn mee verantwoordelijk voor smogvorming en verzuring. VOS zorgen bovendien vaak voor gezondheidsproblemen bij drukkers. Die worden vaak geconfronteerd met de versnelde afbraak van eiwitten in de hersenen, met concentratieproblemen en vroegtijdige dementie als mogelijke gevolgen. Het Organisch Psychosyndroom door Solventen (OPS) (de schildersziekte) is overigens erkend als beroepsziekte.

In zowat elke fase van het eigenlijke drukproces worden vluchtige organische stoffen gebruikt: bij het drukken zelf én bij het reinigen van de pers.

Deze organische solventen kunnen vervangen worden door een plantaardig wasmiddel.

2.1.3. Inkt

60% van de inkt bestaat uit olie. Hier kiest men liever voor hernieuwbare grondstoffen. In inkt op vegetale basis is de minerale oliefractie, op basis van aardolie, vervangen door plantaardige olie. Let erop dat het aandeel plantaardige olie hoog genoeg is, want vanaf 20% plantaardige olie noemt men de inkt al vegetaal.

2.2. Eerlijke handel

N.v.t.

2.3. Sociale economie

De sociale economie bestaat uit verschillende bedrijven en organisaties die bepaalde maatschappelijke meerwaarden vooropstellen en volgende basisprincipes respecteren:

- voorrang van arbeid op kapitaal
- democratische besluitvorming

ppm kwik, lood, cadmium of chroom mogen bevatten.

¹² volgens de richtlijn 67/548/EEG

¹³ Moeilijk afbreekbare complexvormende middelen zoals EDTA (Ethyleendiaminetetra-acetaat) en DTPA (Diethyleentriaminepenta-acetaat) kunnen ingezet worden bij de ontinkting van oud papier en karton. Het zijn zeepachtige en slecht afbreekbare stoffen. Als ze terecht komen in het water, kunnen ze zware metalen in de bodem mobiliseren. Ze verstoren de natuurlijke balans van essentiële elementen in het water. Bovendien kunnen ze niet goed uit het water verwijderd worden in waterzuiveringsinstallaties en verstoren ze de werking van de waterzuivering. EDTA is daarenboven erg slecht afbreekbaar en heeft sterkere complexvormende eigenschappen dan andere stoffen.

- maatschappelijke inbedding
- transparantie
- kwaliteit
- duurzaamheid.

De sector sociale economie stelt in de provincie Antwerpen ongeveer 7.500 mensen uit verschillende kansengroepen tewerk, in meer dan 400 sociale economie organisaties. Een overzicht van deze organisaties en hun producten en dienstverlening vind je in de catalogus sociale economie op www.provant.be/SE.

Meer informatie kan je bekomen bij het Provinciaal Steunpunt Sociale Economie (sociale_economie@admin.provant.be).

3. Vereisten binnen de Gids duurzame aankopen

3.1. Verplichtingen

VERPLICHT

Binnen de Gids duurzame aankopen moet men kiezen voor duurzaam drukwerk. De Samenwerkingsovereenkomst vereist het gebruik van gerecycleerd (100% post-consumer) papier. Binnen het houthoudend¹⁴ nieuw papier gaat de voorkeur uit naar hout afkomstig van duurzaam beheerde bossen (bijvoorbeeld papier met FSC-label). Onderstaande criteria moet je dus verplicht overnemen in de technische bepalingen van je bestek.

Papier: vervaardigd uit 100% post-consument gerecycleerd papier	Wanneer dit o.w.v. de toepassing onmogelijk blijkt, kies dan a.d.h.v. de keuzewijzer papier een duurzaam alternatief. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam drukwerk? Voorwaarden rond gerecycleerd papier neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Papier: ongebleekt of volledig chloorvrij gebleekt	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam drukwerk? Voorwaarden rond bleking van het papier neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Papier: geen toevoeging van optische witmakers	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam drukwerk? Voorwaarden rond optische witmakers in het papier neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Druk: recto-verso	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam drukwerk? Voorwaarden rond recto-verso drukwerk neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Maximaal gehalte isopropylalcohol (IPA)¹⁵ in het vochtwater: vellenoffsetdrukproces:	Meer info vind je in de keuzewijzer isopropylalcohol . Voorwaarden rond isopropylalcohol in het vochtwater neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .

¹⁴ Houthoudend papier is papier dat de twee hoofdbestanddelen van hout bevat, nl. cellulose en lignine. Houtvrij papier is papier waarbij alleen het bestanddeel cellulose wordt gebruikt, lignine (houtstof) wordt verwijderd. Daarom zijn voor de productie van dit soort papier meer bomen nodig dan voor de productie van houthoudend papier.

Houthoudend is dus meer milieuvriendelijk dan houtvrij papier (volgens de producttest van OVAM).

¹⁵ IPA (isopropylalcohol) (vlampunt 12°C) is een additief dat bij offset gebruikt wordt in het vochtwater dat op de delen van de drukplaat wordt aangebracht waar geen inkt mag komen. IPA is een vluchtige organische stof die bijna volledig verdampt. Om de verdamping van IPA te voorkomen, installeren sommige drukkers koelssystemen.

5% rotatie- offsetdrukproces: 3% smalbaanrotatie- offsetdrukproces: 5%	
Reinigingsmiddel bij procesmatig reinigen: vlampunt is minimaal 55°C.	Meer info vind je in de keuzewijzer wasmiddelen . Voorwaarden voor het reinigingsmiddel neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Inkten, toners, lakken, kleefmiddelen, wasmiddelen e.a. chemicaliën zonder Alkyfenoethoxylaten (APEO) of halogenen met de R-zinnen: R26/27, R45, R48/20/22, R51/53, R52/53 en R59 (67/548/EEC & 1999/45/EC) en zonder ftalaten met de R-zinnen: R60, R61 en R62	Voorwaarden in verband met risicozinnen neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Geen inkten verf, lakken, kleefmiddelen, reinigingsmiddelen of andere chemicaliën geclassificeerd met een of meerdere van de volgende R-zinnen: Schadelijk voor gezondheid: R23, R24, R25, R26, R27, R28, R39, R40, R45, R46, R49, R60, R61, R62, R63	Voorwaarden in verband met risicozinnen neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .

3.2. Optioneel

Papier: vervaardigd zonder synthetische polymeren, lijmen, coatings	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam drukwerk? Voorwaarden rond oppervlaktebehandeling ea van het papier neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Papier: verbod/beperking chemische toevoegingen	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam papier? en in de keuzewijzer . Voorwaarden rond chemische toevoegingen in het papier neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Papier: gewicht	Meer info vind je in de keuzewijzer papier . Voorwaarden rond het gewicht van het papier neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Vegetale inkten	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam papier? Voorwaarden rond het gebruik vegetale inkten neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Drukken zonder alcohol	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam

	papier? Voorwaarden rond het gebruik van alcohol neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Plantaardig wasmiddel	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam papier? Voorwaarden rond het gebruik van een plantaardig wasmiddel neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Sociale economie 	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzaam papier? Sociale economie dienstverleners kan je best gewoon mee aanschrijven. Op www.provant.be/SE vind je de cataloguslijst. Voorwaarden rond sociale economie kan je opnemen bij de uitvoeringsvoorwaarden .

3.3. Raamcontract

Er is geen raamcontract voor drukwerk.

Wanneer je beroep doet op het provinciale copycenter, wordt je opdracht digitaal geprint. Omdat er gebruik gemaakt wordt van gerecycleerd papier, voldoet dit aan de basiscriteria in de Gids duurzame aankopen.

Het copycenter kan je kopieerwerk ook niet en perforeren. Voor het verlijmen wordt een beroep gedaan op een beschutte werkplaats.

3.4. Keuzewijzer

3.4.1. Keuzewijzer papier

De gebruik van papier met kenmerken uit de eerste kolom is te verkiezen. Waar de eerste kolom is - wat wil zeggen dat het om verplichte criteria gaat - kan je enkel indien de eerste kolom praktisch niet haalbaar is, producten uit de tweede kolom kiezen. Producten uit de derde kolom zijn niet toegelaten. Waar de eerste kolom groen is –en het dus om optionele criteria gaat- kan je vrij kiezen voor de kenmerken uit de eerste of de tweede kolom, hoewel papier met kenmerken uit de eerste kolom duurzamer is. Producten uit de derde kolom zijn echter ook hier niet toegelaten.

Gebruik deze keuzewijzer om te bepalen welke voorwaarden je in de [technische specificaties](#) opneemt.¹⁶

	Duurzaam		Niet duurzaam
	Verplicht	Tweede keuze	Niet toegelaten
vezels	vervaardigd uit 100% post-consumer gerecycleerd papier	(1) vervaardigd uit 100% gerecycleerd papier (2) vervaardigd uit 50-99%	vervaardigd met nieuwe vezels die niet afkomstig zijn van duurzaam beheerde bossen

¹⁶ Gebaseerd op de criteria van het 'Blauwe Engel'-, het 'Nordic Swan'- en het Europees Ecolabel, de Milieukoopwijzer en de Samenwerkingsovereenkomst.

		<p>gerecycleerde (postconsumer) vezels + nieuwe vezels die afkomstig zijn van uitdunningshout of resthout van zagerijen</p> <p>(3) vervaardigd uit 50-99% gerecycleerde (postconsumer) vezels + nieuwe vezels die afkomstig zijn van duurzaam beheerde bossen</p> <p>(4) vervaardigd uit 100% nieuwe vezels afkomstig van duurzaam beheerde bossen</p>	
		houthoudend	houtvrij
bleking	<ul style="list-style-type: none"> • ongebleekt • totally chlorine free (TCF) • processed chlorine free (PCF) 		<ul style="list-style-type: none"> • gebleekt met chloor of chloorderivaten • elementary chlorine free (ECF) met na zuivering AOX-waarde > 0,05 kg AOX/ADT of chemische zuurstofvraag (CZV) > 5kg/ADT in het effluent
optische witmakers	zonder optische witmakers		optische witmakers met de R-zinnen R50, R51, R52, R53 of combinaties van deze R-zinnen

oppervlakte-behandeling	zonder synthetische polymeren, lijmen, coatings of kleurstoffen	zonder synthetische polymeren, lijmen, coatings of kleurstoffen die geklasseerd zijn als kankerverwekkend , mutageen of toxisch voor reproductie of schadelijk zijn voor het milieu	synthetische polymeren, lijmen, coatings of kleurstoffen die geklasseerd zijn als kankerverwekkend, mutageen of toxisch voor reproductie of schadelijk zijn voor het milieu
	Te verkiezen	Tweede keuze	Niet toegelaten
gewicht	lager dan 80gr	80gr	
chemische toevoegingen	geen formaldehyde	minder dan 1 mg formaldehyde/dm ² papier	
	geen glyoxal		
	geen azo-kleurstoffen	geen azo-kleurstoffen die een van de amines opgelijst in Richtlijn 2002/61/EC vrijgeven	
	geen pigmenten of kleurstoffen met bestanddelen op basis van koper, kwik, lood, cadmium, chroom, nikkel en aluminium	geen pigmenten of kleurstoffen met meer dan Pb 100 ppm; Hg 4 ppm; Cd 20 ppm en Cr 100 ppm; Ag 100 ppm; As 50 ppm; Ba 100 ppm; Cd 20 ppm; Co 500 ppm; Cu 250 ppm; Fe 2500 ppm; Mn 1000 ppm; Ni 200 ppm; Se 20 ppm; Sb 50 ppm; Sn	pigmenten of kleurstoffen met meer dan Pb 100 ppm; Hg 4 ppm; Cd 20 ppm en Cr 100 ppm; Ag 100 ppm; As 50 ppm; Ba 100 ppm; Cd 20 ppm; Co 500 ppm; Cu 250 ppm; Fe 2500 ppm; Mn 1000 ppm; Ni 200 ppm; Se 20 ppm; Sb 50 ppm; Sn 250 ppm; Zn 1500 ppm.

		250 ppm; Zn 1500 ppm.	
	geen ethyleendiamino tetra-azijnzuur (EDTA) of di-ethyleen penta-azijnzuur (DTPA).		
	geen alkylphenoethoxy-laten (APEOs)		
	minder dan 100 monomeren ppm	minder dan 100 monomeren geclassificeerd als R45, R46, R49, R50/53, R51/53, R52/53, R60, R61 ppm	
	minder dan 700 acrylamide ppm	minder dan 1000 acrylamide ppm	meer dan 1000 acrylamide ppm
	snel biologisch afbreekbare oppervlakreactieve stoffen	biologisch afbreekbare oppervlakreactieve stoffen	
	minder dan 0.15 mg entachlorophenol /kg		
emissies naar water en lucht	minder dan 1100 kg CO ₂ /T		
	PCOD lager dan 1,5, PS lager dan 1,5 en PNOx lager dan 1,5 punten, berekend volgens de methode zoals omschreven in het EU Ecolabel PCOD, PS en PNOx samen lager dan 3,0 punten berekend volgens de methode zoals omschreven in het EU Ecolabel		

3.4.2. Keuzewijzer wasmiddelen

	Duurzaam		Niet duurzaam
	Eerste keuze	Tweede keuze	Niet toegelaten
grondstof	plantaardig/vegetaal		
vluchtigheid mineraal	Niet-vluchtige wasmiddelen (vlampunt > 100°C)	Minder vluchtige wasmiddelen (vlampunt tussen 55°C	Vluchtige wasmiddelen (vlampunt < 55°C)

		en 100°C)	
--	--	-----------	--

3.4.3. Keuzewijzer Isopropylalcohol (IPA)

Duurzaam			Niet duurzaam
Eerste keuze	Tweede keuze	Derde keuze	Niet toegelaten
IPA-vrije vochtwater additieven	IPA met gekoeld vochtwater	IPA zonder gekoeld vochtwater	Isopropylalcohol (IPA) in het vochtwater: vellenoffsetdrukproces >5% rotatie-offsetdrukproces >3% smalbaanrotatie-offsetdrukproces >5%
	Additieven voor vochtwater, niet geassocieerd als allergenen (R-zinnen R42 en R43) of die in de door de fabrikant aanbevolen dosis zo sterk verdund moeten worden voor het gebruik dat de sterkste gebruikte oplossing niet als allergen geassocieerd kan worden;		

3.5. Tips

Houd rekening met volgende tips:

TIP

- Vervang drukwerk door elektronische communicatie. Vervang bijvoorbeeld een gedrukt tijdschrift door een e-zine.
- Offset drukken of digitaal drukken? Bij kleine oplagen is het milieuvriendelijker te kiezen voor digitaal. Offset wordt de beste keuze vanaf 200 A3 vellen (dit komt overeen met 400 A4, 800 A5 of 1600 A6 vellen).
- Vraag de ontwerper en drukker om digitale drukproeven (dit geldt niet voor het Grafisch Team).
- Maak gebruik van standaard maten op basis van de genormaliseerde DIN-normen (bijvoorbeeld A2, A3, A4, ...). Door zoveel mogelijk gebruik te maken van de standaardformaten, worden extra handelingen en extra afval (bv. door snijverliezen) van papier beperkt.
- De oplage goed inschatten is van cruciaal belang. Probeer zo goed als mogelijk in te schatten hoeveel exemplaren je nodig hebt: niet te weinig, maar zeker niet te veel. In een aantal gevallen is het daarom ook aan te raden om voor een meer bescheiden oplage te kiezen met een druktechniek die vlot toelaat om achteraf bij te drukken. Je kan ook met een aanvraagstelsel voor folders werken of rapporten en dikke brochures niet gratis verdelen (tenzij downloads).
- Maak gebruik van een minimaal aantal kleurendrukken en volvlakdrukken. Maak een afweging tussen zwart-wit druk en

kleurendruk. Houd zo veel mogelijk rekening met grote op te vullen vlakken om extensief inktverbruik te voorkomen.

- Kies het papiergewicht zo licht mogelijk.
- Kies ervoor drukwerk niet te veredelen (aanbrengen van een beschermingslaag op drukwerk, bijvoorbeeld lamineren of plastificeren) voor drukwerk voor eenmalig of kort gebruik (zoals foldertjes of flyers). Eventueel is dit wel geschikt voor drukwerk dat veel gebruikt zal worden of een lange levensduur kent. Ook bij volvlakdrukken is veredeling aangewezen, omdat je anders doordruk krijgt bij stockage. De keuze voor veredelen of niet veredelen moet dus per opdracht worden bekeken. Neem hiervoor contact op met Hans Joris van het Grafisch Team (T 03 240 51 32, hans.joris@admin.provant.be).
- Voorkom het bezorgen van kleine hoeveelheden drukwerk per keer over grote afstanden.
- Vermeld op je publicatie dat het gedrukt werd op gerecycleerd of FSC gelabeld papier.
- Gebruik bij voorkeur geen spotkleuren of pantone kleuren. Inkten met deze kleuren zijn in sommige gevallen samengesteld op basis van zware metalen en creëren dus een bijkomende milieudruk.
- Kies voor advertenties i.p.v. encartages in kranten en tijdschriften.
- Niet brochures liever dan ze te lijmen.
- Vermijd waar mogelijk het verpakken van drukwerk. Indien dit toch nodig is, kies dan voor een papieren verpakking.

4. Opname van duurzaamheidscriteria in bestekken

Het opnemen van duurzaamheidscriteria is afhankelijk van het soort overheidsopdracht. Meer info over de wetgeving overheidsopdrachten en de verschillende mogelijkheden vind je op het intranet onder de [ondersteuning/aankoop- en overheidsopdrachten](#).

In deze Gids duurzame aankopen gaan we ervan uit dat de aankopen gebeuren voor een relatief beperkt bedrag, namelijk **minder dan 85.000 euro**.

Opdrachten **onder de 85.000 euro** mogen steeds geplaatst worden via een onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking. Je moet hier volgens de wetgeving overheidsopdrachten meerdere drukkers aanschrijven. Je mag deze drukkers zelf kiezen. Laat die keuze dan ook afhangen van de mate waarin ze duurzaam kunnen drukken.

Het is aan te raden om op voorhand na te gaan wat de verschillende mogelijkheden zijn en wie hier eventueel aan kan voldoen. Surf vóór je drukwerk wil aankopen op het internet en neem contact op met een aantal drukkers en bekijk de verschillende mogelijkheden voor duurzaam drukwerk en wie hier eventueel aan kan voldoen. Al naargelang de toepassing kies je, binnen de [verplichtingen](#), best zelf wat je juist wil bestellen. De [keuzewijzer papier](#) en kan je helpen bij je keuze. Meer info over wegwerpservies op basis van hernieuwbare materialen vind je in het [hoofdstuk: Wat is duurzaam drukwerk?](#)

Heb je te maken met een aankoop **boven de 85.000 euro**? Neem dan contact op met de dienst Overheidsopdrachten en Juridische Ondersteuning (T 03 240 54 59, aankoop@admin.provant.be).

- Voor meer info over de **milieucriteria** kun je terecht bij Liesbeth Taverniers (DMN, T 240 57 55, ISO14001@admin.provant.be).

- Voor meer info over de **criteria m.b.t. sociale economie** kun je terecht bij Marjan Vanuytsel (DEIS, T 014 56 52 36, marjan.vanuytsel@admin.provant.be).

4.1. Titel

Het is belangrijk om in de titel zo duidelijk mogelijk te omschrijven wat je juist wil. Neem indien mogelijk in de titel ook al duurzaamheidscriteria op,

4.1.1. Milieucriteria in de titel

Bijvoorbeeld: *'Milieuvriendelijk drukwerk'*

4.1.2. Sociale economie in de titel

Bijvoorbeeld: *'Drukwerk door sociale economie'*

4.2. Kwalitatieve selectiecriteria

Kwalitatieve selectiecriteria zijn criteria die je toestaan om de inschrijvers op je overheidsopdracht kwalitatief te beoordelen. Bij een overheidsopdracht met een beperkt bedrag en dus via een onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking, vindt de kwalitatieve selectie meestal impliciet plaats door het opstellen van de lijst van aan te schrijven bedrijven. Je kiest zelf wie je selecteert en aanschrijft. Onderzoek dus eerst of de bedrijven die je op je lijst zet wel aan je selectiecriteria voldoen. Op die manier schrijf je enkel bedrijven aan die voldoen en moet je dus geen selectiecriteria meer opnemen in je bestek. Indien je deze werkwijze volgt moet je in je kwalitatieve selectie enkel nog de RSZ toestand en andere fiscale verplichtingen van de inschrijvers controleren.

4.2.1. Milieucriteria in de selectiecriteria

Op milieuvlak kan je bijvoorbeeld enkel drukkers aanschrijven die een ISO 14001- of EMAS-certificaat hebben. Je moet dan geen selectie criterium in die trant meer op te nemen.

In een grote opdracht die gepubliceerd moet worden kan je vragen naar certificaten voor milieubeheer (bv. ISO 14001 of EMAS) of gelijkwaardige. Je controleert dan best ook of er voldoende firma's aan deze vereisten kunnen voldoen.

Bijvoorbeeld: *"De inschrijver beschikt voor zijn organisatie, althans voor dat deel/die delen van de organisatie dat/die betrokken is/zijn bij de uitvoering van de opdracht over een managementsysteem waarin de volgende onderwerpen zijn geregeld:*

- *de concrete maatregelen die zijn of worden getroffen om de milieubelasting van de bedrijfsprocessen die verband houden met de uitvoering van de opdracht, zoals gebruik van gevaarlijke stoffen, waterverbruik en energiegebruik van de in te zetten apparatuur en gebruik van transportmiddelen, te verminderen.*
- *hoe naleving van de geldende milieuwetgeving is gewaarborgd*
- *hoe aandacht wordt besteed aan de bewustwording en de competentie van medewerker(s) ten aanzien van het omgaan met de voor deze opdracht relevante milieuaspecten*
- *hoe de voor deze opdracht relevante milieuaspecten worden gemonitord*
- *hoe de milieumaatregelen worden gemonitord als basis voor kwaliteitsgarantie."*

4.2.2. Criteria sociale economie in de selectiecriteria

N.v.t.

4.3. Technische specificaties

Dit is een technische beschrijving van de inhoud van de opdracht. Als aan de minimale/absolute technische specificaties niet wordt voldaan, komt de offerte in principe niet in aanmerking. Voorwaarden opnemen in de technische specificaties is de meest doeltreffende manier om zeker te zijn van een duurzame aankoop. (Door het nodige marktonderzoek ben je zeker dat de bepalingen die je opneemt ook mogelijk zijn.)

4.3.1. Milieucriteria in de technische specificaties

Hier neem je best de [verplicht](#) op te nemen criteria op.

Bijvoorbeeld: "Het papier

- is vervaardigd uit 100% post-consument gerecycleerd papier.
- is ongebleekt of volledig chloorvrij gebleekt.
- er werden geen optische witmakers toegevoegd aan het papier.
- ..."

(Maak steeds zelf de beste keuze aan de hand van de [keuzewijzer papier](#).)

Je kan ook [extra duurzaamheidseisen](#) stellen.

Bijvoorbeeld: "Er wordt gedrukt met vegetale inkt."

4.3.2. Sociale economie in de technische specificaties

N.v.t.

4.4. Gunningscriteria

Dit zijn criteria die in rekening worden gebracht bij het kwalitatief beoordelen van de offerte. De inschrijver van wie de offerte het best aan deze criteria voldoet, krijgt de hoogste score en krijgt de opdracht. Wil je de duurzaamste offerte hoger waarderen bij de gunning, dan kan je duurzaamheidscriteria opnemen bij de gunningscriteria. Gebruik hiervoor ook de info uit de paragrafen rond [technische specificaties](#).

Wanneer je besluit een gunningscriterium in verband met duurzaamheid op te nemen, zorg er dan voor dat het voldoende doorweegt tegenover de andere gunningscriteria. Let wel: er moet een direct verband zijn tussen deze criteria en het voorwerp van de opdracht.

Als je in de technische specificaties van je bestek al duidelijke duurzaamheidseisen hebt opgelegd, heeft het soms geen zin om bijvoorbeeld milieu nog als gunningscriterium te gebruiken.

Hou er rekening mee dat veel gunningscriteria het bestek onnodig ingewikkeld kunnen maken. De inschrijver moet een uitgebreid verslag opmaken en de provincie moet dit alles afwegen en beoordelen, wat niet altijd even eenvoudig is. Het is voor beide partijen makkelijker om zoveel mogelijk op te nemen in de technische specificaties.

4.4.1. Milieucriteria in de gunningscriteria

Bijvoorbeeld: "Bij de gunning wordt rekening gehouden met volgende gunningscriteria (45 punten):

- *Gebruikte inkt (15 punten): het gebruik van vegetale inkt/inkt op waterbasis/UV-inkt, krijgt meer punten dan inkt op basis van solventen. (Inkt op waterbasis is enkel mogelijk als de toepassing geen harde omgeving- of weersomstandigheden moet weerstaan).*
- *Wasmiddelen gebruikt bij de dagelijkse procesmatige reiniging van de pers (15 punten):*

Het vlampunt van het gebruikt reinigingsmiddel bij procesmatig reinigen moet minimaal 55°C zijn. Hoe meer milieuvriendelijk het gebruikte wasmiddel (volgens onderstaande tabel), hoe meer punten worden toegekend bij de gunning. Plantaardige wasmiddelen krijgen bijvoorbeeld de hoogste score, evenals niet-vluchtige minerale wasmiddelen met een vlampunt boven 100°C.

Wasmiddel	Milieuvriendelijkheid
<i>Minerale wasmiddelen:</i>	
- Niet-vluchtige wasmiddelen (vlampunt > 100°C)	12 punten
- Minder vluchtige wasmiddelen (vlampunt tussen > 75°C)	6 punten
<i>Plantaardige wasmiddelen</i>	15 punten

- *Vochtwater (15 punten):*
IPA-vrij drukken, krijgt de hoogste score. In de andere omstandigheden worden punten toegekend op basis van de milieuvriendelijkheid volgens onderstaande tabel.

IPA	Milieuvriendelijk
<i>IPA-vrije vochtwater additieven</i>	15 punten
a) <i>IPA met gekoeld vochtwater</i> b) <i>Additieven voor vochtwater, niet geassocieerd als allergeen (R-zinnen R42 en R43) of die in de door de fabrikant aanbevolen dosis zo sterk verdund moeten worden voor het gebruik dat de sterkste gebruikte oplossing niet als allergeen geassocieerd kan worden;</i>	8 punten
a) <i>IPA zonder gekoeld vochtwater</i> b) <i>Additieven voor vochtwater, niet geassocieerd als allergeen (R-zinnen R42 en R43) of die in de door de fabrikant aanbevolen dosis zo sterk verdund moeten worden voor het gebruik dat de sterkste gebruikte oplossing niet als allergeen geassocieerd kan worden;</i>	5 punten

4.4.2. Sociale economie in de gunningscriteria

Criteria rond sociale economie neem bij voorkeur op in de [uitvoeringsvoorwaarden](#), niet in de gunningscriteria.

4.5. Uitvoeringsvoorwaarden

In principe is het contract afgesloten van zodra de leverancier op de hoogte is gebracht van de gunning van de opdracht. Je kan in het bestek wel anticiperen op de uitvoeringsfase door één of meerdere uitvoeringsvoorwaarden in te voegen, die bijvoorbeeld voorzien dat de leverancier zich ertoe verbindt om alle verpakkingen terug

te nemen. De uitvoeringsvoorwaarden zijn dus alle verplichtingen die pas bij de uitvoering van het contract zullen voorkomen, maar waartoe de leverancier zich verbindt van zodra hij zijn offerte indient.

Je mag deze contractuele uitvoeringsvoorwaarden niet als verkapte selectiecriteria of gunningscriteria hanteren. Als aanbestedende overheid zal je tijdens de uitvoering van de opdracht moeten controleren of de leverancier aan de uitvoeringsvoorwaarden voldoet.

Je mag echter wel concrete maatregelen vermelden wanneer bepaalde uitvoeringsvoorwaarden worden geschonden. Zo kan men bijvoorbeeld vastleggen dat wanneer er te laat geleverd wordt, er voor elke kalenderdag te laat een bepaalde boete zal aangerekend worden. Dit voorkomt onenigheid.

4.5.1. Milieucriteria in de uitvoeringsvoorwaarden

Bijvoorbeeld: *'De inschrijver verbindt er zich toe alle verpakkingen terug te nemen en op correcte wijze te verwerken.'*

4.5.2. Sociale economie in de uitvoeringsvoorwaarden

De wet¹⁷ laat expliciet toe dat je uitvoeringsvoorwaarden in een bestek opneemt die het mogelijk maken met volgende doelstellingen rekening te houden:

- het verstrekken van beroepsopleidingen aan werklozen en jongeren
- het bevorderen van het gelijke kansenbeleid inzake de arbeidsparticipatie van onvoldoende in het arbeidsproces geïntegreerde personen
- de strijd tegen de werkloosheid
- de verplichting om, in hoofdzaak, de bepalingen van de basisconventies van de Internationale Arbeidsorganisatie na te leven, in de veronderstelling dat die niet reeds worden toegepast in het nationale recht van het land waar de productie plaatsvindt.

Dit pas je best toe indien het voldoende haalbaar is voor de dienstverlener. Indien de opdracht qua grootte en inhoud dit mogelijk maakt, kan je als volgt uitvoeringsvoorwaarden opnemen:

- A. Actieplan stageplaatsen/opleidingen
- B. Inschakeling langdurig werkzoekenden
- C. Verplichte samenwerking met een bedrijf uit de sociale economie
- D. Diversiteitsbeleid

A. Actieplan stageplaatsen/opleidingen

Voor langdurige projecten is het aangewezen dat de drukker een actieplan opmaakt waarin hij aangeeft op welke manier hij stageplaatsen en opleidingsplaatsen zal aanbieden. Op deze manier krijgt het project een sociale meerwaarde op vlak van opleiding. Hierbij is het erg belangrijk het actieplan op regelmatige tijdstippen op te volgen.

Volgende clausule kan je opnemen in je bestek:

"De opdrachtnemer stelt een actieplan op om de volgende opdrachten te realiseren:

- *Aanbieden van [X] stageplaatsen/werkervaring*
- *Aanbieden van [X] opleidingen aan laaggeschoolde medewerkers in functie van competentieversterking*
- *Opzetten van [X] samenwerkingsprojecten met onderwijsinstellingen*

¹⁷ 15 JUNI 2006. - Wet overheidsopdrachten en bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten.

Het actieplan zal worden geëvalueerd tijdens de opdracht. Zes maanden na aanvang van de opdracht wordt een eerste evaluatievergadering voorzien. Vervolgens wordt jaarlijks één evaluatievergadering georganiseerd door de opdrachtnemer. Tijdens deze overlegmomenten presenteert de opdrachtnemer een rapport waarin nauwkeurig vermeld wordt welke stappen werden ondernomen om het actieplan te realiseren. Op vraag van de leidend ambtenaar kunnen bijkomende evaluatievergaderingen worden ingelast.

De opdrachtnemer of zijn vaste vertegenwoordiger zal actief deelnemen aan de evaluatievergaderingen voor het opvolgen en het evalueren van dit actieplan."

Opgelet: er kunnen acties worden weggelaten/vervangen/toegevoegd in functie van je bestek.

Controle van de naleving:

De controle van de bijzondere uitvoeringsvoorwaarden is niet altijd eenvoudig. De beste garantie voor succes is een continu overleg tussen de aanbestedende overheid en de opdrachtnemer. Een stok achter de deur is de introductie van de volgende passage waarin nauwkeurig wordt beschreven welke stappen zullen worden ondernomen indien de bijzondere uitvoeringsvoorwaarden niet worden gevolgd:

"Indien de aanbestedende overheid signalen ontvangt dat tijdens de uitvoering van het contract niet aan de bovenvermelde vereisten wordt voldaan of dat verbeteringen (of aankondigingen daarvan) uitblijven, kan de aanbestedende de opdrachtnemer om rekenschap vragen. Indien geen verbeteringen worden vastgesteld, kan de aanbestedende optreden zoals in een geval van contractbreuk (of een boete van 5% van de totale opdracht opleggen)."

B. Inschakeling langdurig werkzoekenden

De inschakeling van langdurig werklozen is één van de speerpunten van de sociale economie. Daarom is het erg interessant onderstaande clause op te nemen om deze doelgroep een kans te geven zich te integreren in de reguliere economie. Hiervoor kunnen twee pistes worden gekozen.

- Ofwel wordt de opdrachtnemer verplicht langdurig werklozen in dienst te nemen (hebben). In dit geval vervalt paragraaf 2 van de clause.
- Ofwel laat je de opdrachtnemer de keuze tussen indienstneming van langdurig werklozen of onderaanneming van een deel van de opdracht aan een sociale economiebedrijf.

Volgende clause kan je opnemen in je bestek:

"De inschrijver verbindt er zich toe om tijdens de uitvoering van de opdracht [X] langdurig werkzoekenden in te schakelen. Hiervoor heeft hij de keuze uit twee werkwijzen:*

1. *Naar keuze van de inschrijver kan de tewerkstelling van de langdurig werkzoekenden gebeuren o.m. onder de vorm van één van volgende contracten:*

- *een arbeidsovereenkomst*
- *een individuele beroepsopleiding*
- *een leercontract*
- *een stage*
- *...*

De inschakeling van de langdurig werkzoekende(n) dient uiterlijk bij de aanvang van de opdracht te zijn aangevangen en neemt slechts een einde bij het einde van de opdracht.

In geval van verbreking van het contract, gesloten in uitvoering van dit artikel, om welke reden dan ook, dient de inschrijver onverwijld en uiterlijk binnen een termijn van 1 maand een nieuwe langdurig werkzoekende in te schakelen.

De opdrachtnemer houdt een register bij van het aantal langdurig werklozen dat werkzaam is voor de uitvoering van de opdracht. Dit register bevat de contracten van de werknemers samen met het bewijsmateriaal dat de werknemer op het moment van in dienstneming bestempeld werd als langdurig werkloze. Dit register kan op elk moment worden opgevraagd door de leidend ambtenaar en wordt ter controle voorgelegd op de verschillende overlegmomenten gedurende het project.

2. *De opdrachtnemer besteed [X]% van de opdracht uit aan één (of meerdere) onderneming(en) uit de sociale economie. Bij de offerte wordt een intentieverklaring gevoegd waarbij de opdrachtnemer en de partner(s) uit de sociale economie verklaren samen de opdracht uit te voeren. 30 dagen na het toekennen wordt een samenwerkingsovereenkomst overgemaakt aan de aanbestedende overheid. Indien deze samenwerkingsovereenkomst niet tijdig wordt overgemaakt, kan de aanbestedende overheid de opdracht nietig verklaren."*

** Met de door de opdrachtnemer tewerkgestelde langdurig werkzoekende worden gelijkgesteld: de langdurig werkzoekende die tijdens de periode van twee jaar voorafgaand aan het indienen van de offerte werd ingeschakeld en bij de opdrachtnemer blijft ingeschakeld*

** Onder langdurig werkzoekende wordt begrepen: elkeen die op het ogenblik van de tewerkstelling door de opdrachtnemer ten minste 2 jaar als voltijds werkzoekende is ingeschreven bij de VDAB of een gelijkaardige instelling.*

Controle van de naleving:

De controle van deze uitvoeringsvoorwaarde is relatief eenvoudig. Om problemen tijdens de uitvoering te vermijden wordt aangeraden onderstaande paragraaf op te nemen in het lastenboek:

"Indien de aanbestedende overheid signalen ontvangt dat tijdens de uitvoering van het contract niet aan de bovenvermelde vereisten wordt voldaan of dat verbeteringen (of aankondigingen daarvan) uitblijven, kan de aanbestedende overheid de opdrachtnemer om rekenschap vragen en indien geen verbeteringen worden vastgesteld, kan ze optreden zoals in een geval van contractbreuk (of een boete van 5% van de totale opdracht opleggen)."

C. Verplichte samenwerking met een bedrijf uit de sociale economie

Je kan samenwerking tussen reguliere bedrijven en sociale economiebedrijven aanmoedigen door een clause op te nemen waardoor een percentage van de opdracht moet worden uitgevoerd door een sociale economiebedrijf. Hierdoor komt een samenwerking tot stand tussen beide partners waaruit beiden lessen kunnen trekken. Dit kan op termijn leiden tot betere samenwerking en/of uitwisseling van goede praktijken.

Opgelet: het uit te besteden bedrag aan sociale economiebedrijven mag niet hoger zijn dan de drempelwaarde voor Europese overheidsopdrachten. Je dient dus op te letten dat het percentage niet boven deze drempelwaarde uit stijgt.

Volgende clause kan je opnemen in je bestek:

"De aanbestedende overheid wenst [X]% van de opdracht voor te behouden aan

bedrijven uit de sociale economie. De opdrachtnemer wordt hierbij verplicht [X]% van de opdracht uit te besteden aan één (of meerdere) onderneming(en) uit de sociale economie (tenzij hij zelf een sociaal economiebedrijf is).

Bij de offerte wordt een intentieverklaring gevoegd waarbij de opdrachtnemer en de partner(s) uit de sociale economie verklaren samen de opdracht uit te voeren. 30 dagen na het toekennen wordt een samenwerkingsovereenkomst overgemaakt aan de aanbestedende overheid. Indien deze samenwerkingsovereenkomst niet tijdig wordt overgemaakt, kan de aanbestedende overheid de opdracht nietig verklaren."

D. Diversiteitsbeleid

Een goed diversiteitsbeleid binnen een bedrijf biedt niet enkel kansen voor kansengroepen in de maatschappij maar heeft ook voordelen voor de bedrijven. Om een goed diversiteitsbeleid te stimuleren kan je volgende clausule opnemen in het bestek:

"De opdrachtnemer en zijn onderaannemers dienen de vooruitgang op het vlak van integratie van sociale overwegingen in de bedrijfsvoering te meten voor aanvang van de opdracht aan de hand van een nulmeting, zelfevaluatie of stand van zaken. Hiervoor worden de volgende parameters in rekening gebracht:

- Evolutie naar een divers personeelsbestand*
- Afsluiten van een gesubsidieerd of ongesubsidieerd diversiteitsplan in het verleden*
- Gebruik van steunmaatregelen voor kansengroepen zoals werkpostaanpassingen, Nederlands op de Werkvloer, 50+premie, werkplekieren, ...*
- Afsluiten van een diversiteitsplan (met steun van het departement WSE van de Vlaamse overheid) in de toekomst*

Op basis van deze evaluatie wordt een strategisch actieplan opgesteld om het diversiteitbeleid te verbeteren en monitoren. Het actieplan wordt jaarlijks geëvalueerd samen met de leidend ambtenaar. Op vraag van de leidend ambtenaar kan het plan worden bijgestuurd teneinde de doelstellingen te bereiken.

Voor elke nieuwe aanwerving die gebeurt in functie van de uitvoering van deze opdracht zal de opdrachtnemer de vacature publiceren via diverse aanwervingskanalen waarbij de uitvoerder zich engageert om zijn vacatures expliciet bekend te maken aan de kansengroepen (allochtonen, ouderen en personen met een handicap).

Controle van de naleving:

Door de opvolging van het actieplan grondig voor te bereiden en indien noodzakelijk bijkomende eisen te stellen, kunnen goede resultaten worden behaald. De controle van deze uitvoeringsvoorwaarde is moeilijk te koppelen aan bestraffende maatregelen.

5. Voorbeeldmails en –bestekken

Voor je een overheidsopdracht voor drukwerk opmaakt, neem je best contact op met een aantal leveranciers. Zo heb je een zicht op de verschillende mogelijkheden en weet je wie hier eventueel aan kan voldoen.

Je kunt als entiteit naargelang de toepassing zelf kiezen waar je de accenten legt. Maak voor je keuze gebruik van de [keuzewijzer](#) en de extra info in het [hoofdstuk Ter info: wat is duurzaam drukwerk?](#) Uiteraard voldoet je vraag aan de [verplichtingen](#) binnen de Gids duurzame aankopen.

Als je weet wat je wil, omschrijf dit dan duidelijk in de titel.

5.1. Kleine overheidsopdracht – Mail (< 8.500 euro)

Volgens de wetgeving overheidsopdrachten moet je ook voor deze kleine opdrachten mededinging organiseren en dus meerdere dienstverleners aanschrijven. Je mag de drukkers zelf kiezen. Laat deze keuze dan ook afhangen van de mate waarin ze duurzaam kunnen drukken.

Je zou bijvoorbeeld ook sociale economie organisaties kunnen aanschrijven. Een overzicht van deze organisaties en hun producten en dienstverlening vind je in de catalogus sociale economie op www.provant.be/SE.

Het is het eenvoudigst om mogelijke drukkers per mail aan te schrijven. Zorg dat je over voldoende info beschikt over het product (logo's, ...) dat zal geleverd worden voor je een opdracht gunt. Controleer nadien ook of de geleverde producten effectief aan de voorwaarden voldoen.

In de kader vind je een voorbeeldmail voor een drukopdracht. De punten in het **blauw** zijn verplicht volgens de Gids duurzame aankopen. Die in het **groen** zijn optioneel.

VOORBEELDMAIL - DUURZAAM DRUKWERK

- **Aantal exemplaren: ... [specificeer een weloverwogen oplage]**
- **Afmetingen: ... [specificeer, maak zoveel mogelijk gebruik van standaardformaten]**
- **Papier:**
 - **Gewicht: max 80 g/m²**
 - **Het papier is vervaardigd uit 100% post-consument gerecycleerd papier.**
 - **Het papier is ongebleekt of volledig chloorvrij gebleekt.**
 - **Er werden geen optische witmakers toegevoegd.**
 - **Het papier werd vervaardigd zonder synthetische polymeren, lijmen, coatings of kleurstoffen.**
- **Druk: recto-verso**
- **Het maximale gehalte Isopropylalcohol (IPA) in het vochtwater is:**
 - **vellenoffsetdrukproces: 5%**
 - **rotatie-offsetdrukproces: 3%**
 - **smalbaanrotatie-offsetdrukproces: 5%**
- **Het vlampunt van het gebruikt reinigingsmiddel bij procesmatig reinigen moet minimaal 55°C zijn.**
- **De toegepaste inkten, toners, lakken, klefmiddelen, wasmiddelen e.a. chemicaliën mogen geen Alkylfenoethoxylaten (APEO) of halogenen bevatten met de R-zinnen: R26/27, R45, R48/20/22, R51/53, R52/53 en R59 (67/548/EEC & 1999/45/EC) en ook geen ftalaten met de R-zinnen: R60, R61 en R62;**
- **Voor de productie van het drukwerk mogen geen inkten verf, lakken, klefmiddelen, reinigingsmiddelen of andere chemicaliën worden gebruikt, geclassificeerd met een of meerdere van de volgende R-zinnen: Schadelijk voor gezondheid: R23, R24, R25, R26, R27, R28, R39, R40, R45, R46, R49, R60, R61, R62, R63**

De inschrijver bewijst dat aan deze milieucriteria is voldaan door middel van een verklaring op eer, ofwel door middel van een kopie van het etiket en de SDS-fiche van de gebruikte inkt.

Levering: in verpakkingen uit gerecycleerd materiaal.

5.2. Gemiddelde overheidsopdracht – bestek (≥ 8.500 euro en < 85.000 euro)

Volgens de wetgeving op de overheidsopdrachten moet je hier meerdere dienstverleners aanschrijven. Je mag de drukkers zelf kiezen.

Laat deze keuze dan ook afhangen van de mate waarin ze duurzaam kunnen drukken. Je zou bijvoorbeeld ook sociale economie organisaties aan kunnen schrijven. Een overzicht van deze organisaties en hun producten en dienstverlening vind je in de catalogus sociale economie op www.provant.be/SE

Omschrijf in je bestek duidelijk welke info de inschrijvers moeten indienen bij de offerte. Zo heb je voldoende gegevens om het gunningsdossier op te maken. We kunnen het niet genoeg herhalen: probeer je opdrachten zo eenvoudig mogelijk te houden. Dit doe je door zoveel mogelijk voorwaarden op te nemen in de [technische specificaties](#) en de gunningscriteria te beperken.

In de kader vind je een voorbeeldbestek voor een drukopdracht. De punten in het **blauw** zijn verplicht volgens de Gids duurzame aankopen. Die in het **groen** zijn optioneel. Wil je dat je bestek gewoon voldoet aan de verplichtingen van de Gids duurzame aankopen, neem dan de **blauwe** punten op in de technische specificaties. Wil je de milieuvriendelijkste offerte extra punten geven? Neem sociale, ethische en milieuaspecten dan ook op als gunningscriterium. Denk wel op voorhand even na over hoe je dit doet; welke criteria neem je op en hoe ga je ze beoordelen?

VOORBEELDBESTEK - DUURZAAM DRUKWERK

TITEL

“duurzaam drukken van brochures”

SELECTIECRITERIA

N.v.t.

TECHNISCHE SPECIFICATIES

Het drukken van de brochure voldoet aan volgende voorwaarden:

- **Aantal exemplaren: ... [specificeer een weloverwogen oplage]**
- **Afmetingen: ... [specificeer, maak zoveel mogelijk gebruik van standaardformaten]**
- **Papier:**
 - **Gewicht: max 80 g/m²**
 - **Het papier is vervaardigd uit 100% post-consument gerecycleerd papier.**
 - **Het papier is ongebleekt of volledig chloorvrij gebleekt.**
 - **Er werden geen optische witmakers toegevoegd.**
 - **Het papier werd vervaardigd zonder synthetische polymeren, lijmen, coatings of kleurstoffen.**
- **Druk: recto-verso**
- **Het maximale gehalte Isopropylalcohol (IPA) in het vochtwater is:**
 - **vellenoffsetdrukproces: 5%**
 - **rotatie-offsetdrukproces: 3%**
 - **smalbaanrotatie-offsetdrukproces: 5%**
- **Het vlampunt van het gebruikt reinigingsmiddel bij procesmatig reinigen moet minimaal 55°C zijn.**
- **De toegepaste inkten, toners, lakken, kleefmiddelen, wasmiddelen e.a. chemicaliën mogen geen Alkylfenoethoxylaten (APEO) of halogenen bevatten met de R-zinnen: R26/27, R45, R48/20/22, R51/53, R52/53 en R59 (67/548/EEC & 1999/45/EC) en ook geen ftalaten met de R-**

zinnen: R60, R61 en R62;

- **Voor de productie van het drukwerk mogen geen inkten, verf, lakken, kleefmiddelen, reinigingsmiddelen of andere chemicaliën worden gebruikt, geclassificeerd met een of meerdere van de volgende R-zinnen: Schadelijk voor gezondheid: R23, R24, R25, R26, R27, R28, R39, R40, R45, R46, R49, R60, R61, R62, R63**

De inschrijver bewijst dat aan deze milieucriteria is voldaan door middel van een verklaring op eer, ofwel door middel van een kopie van het etiket en de SDS-fiche van de gebruikte inkt.

- **Levering: in verpakkingen uit gerecycleerd materiaal.**

GUNNINGSCRITERIA

- **Gebruikte inkt: het gebruik van vegetale inkt/inkt op waterbasis/UV-inkt, krijgt meer punten dan inkt op basis van solventen. (Inkt op waterbasis is enkel mogelijk als de toepassing geen harde omgeving- of weersomstandigheden moet weerstaan).**

- **Wasmiddelen gebruikt bij de dagelijkse procesmatige reiniging van de pers:**

Het vlampunt van het gebruikt reinigingsmiddel bij procesmatig reinigen moet minimaal 55°C zijn. Hoe meer milieuvriendelijk het gebruikte wasmiddel (volgens onderstaande tabel), hoe meer punten worden toegekend bij de gunning. Plantaardige wasmiddelen krijgen bijvoorbeeld de hoogste score, evenals niet-vluchtige minerale wasmiddelen met een vlampunt boven 100°C.

Wasmiddel	Milieuvriendelijkheid
<i>Minerale wasmiddelen:</i>	
- Niet-vluchtige wasmiddelen (vlampunt > 100°C)	12 punten
- Minder vluchtige wasmiddelen (vlampunt tussen > 75°C)	6 punten
Plantaardige wasmiddelen	15 punten

- **Vochtwater (15 punten): IPA-vrij drukken, krijgt de hoogste score. In de andere omstandigheden worden punten toegekend op basis van de milieuvriendelijkheid volgens onderstaande tabel.**

IPA	Milieuvriendelijk
IPA-vrije vochtwater additieven	15 punten
a) IPA met gekoeld vochtwater	8 punten
b) Additieven voor vochtwater, niet geclassificeerd als allergeen (R-zinnen R42 en R43) of die in de door de fabrikant aanbevolen dosis zo sterk verdund moeten worden voor het gebruik dat de sterkste gebruikte oplossing niet als allergeen geclassificeerd kan worden;	
a) IPA zonder gekoeld vochtwater	5 punten

	<p><i>b)Additieven voor vochtwater, niet geclassificeerd als allergeen (R-zinnen R42 en R43) of die in de door de fabrikant aanbevolen dosis zo sterk verdund moeten worden voor het gebruik dat de sterkste gebruikte oplossing niet als allergeen geclassificeerd kan worden;</i></p>		
--	---	--	--

5.3. Grote overheidsopdracht \geq 85.000 euro – **speel op zeker!**

Is het geraamde bedrag van je opdracht meer dan 85.000 euro en wordt je opdracht gepubliceerd? Neem dan contact op met de dienst Overheidsopdrachten en Juridische Ondersteuning (T 03 240 54 59, aankoop@admin.provant.be). Zij helpen je graag verder met de opmaak van je bestek, zodat er zeker geen fouten instaan.

6. Mogelijke dienstverleners

- Albe De Coker
 Industrieterrein Polderstad
 Boombekelaan 12
 BE-2660 Antwerpen (Hoboken)
 T 03 830 30 00 - F 03 830 33 89
frans.bondroit@albedecoker.com
www.albedecoker.com
- Antilope Printing
 Industriestraat 5 - 2500 Lier
 T 03 491 04 00 - F 03 491 06 01
antilope@antilope.be
- Cassochrome
 Oude Kassei 28
 8791 Waregem
 T 056 73 83 93 – F 056 73 83 83
info@csc.be
www.csc.be
- De Duurzame Drukker (Drukkerij Ignace Wils)
 Heidestraat 85, 2890 St-Amands
 T 052 33 23 30 – F 052 33 73 36
info@wils-print.be
www.deduurzamedrukker.be
- De Riemaecker printing bvba
 Nukerkeplein 9, 9881 Nukerke
 T 055 21 14 04 - F 055 21 20 00
info@deriemaecker.be
www.deriemaecker.be

- De Wrikker cvba
Patriottenstraat 29, 2600 Berchem
T 03 218 56 74 – F 03 230 57 75
info@dewrikker.be
<http://www.dewrikker.be>
btw 0897 017 002
bank 001-5467920-09
- Druk in de Weer cvba
Verenigingsdrukwerk
Forelstraat 35, 9000 Gent
<http://www.drukindeweer.be>
- Drukkerij Bulckens BVBA
Grensstraat 9, 2270 Herenthout
T 014 28 58 70
info@bulckens.com
www.zwartopwit.com
- Drukkerij De Bie BVBA
Nijverheidsstraat 6, 2570 Duffel
T 03 480 04 55 – F 03 489 20 68
post@debie.net
<http://www.debie.net>
- Drukkerij De Vroede (*voor het drukken van enveloppen*)
Laurys Gewatstraat 73 A
2560 Nijlen
T 03 411 15 15 - F 03 411 27 12
info@devroede.net
<http://www.devroede.net/>
btw BE 456.434.290
- Drukkerij Michiels
Eindeke 1b, 2221 boischot
T 015 22 21 71 – F 015 22 31 00
info@drukkerijmichiels.be
www.drukkerijmichiels.be
- Ecoprint bvba
Vennestraat 8, 2830 Willebroek
T 03 886 28 30 – F 03 886 28 40
info@ecoprint.be
www.ecoprint.be
- Epo drukkerij vzw
Lange Pastoorstraat 25-27, 2600 Berchem
T 03 239 61 29 - F 03 318 46 04
hilde.lever@epo.be
- Lithos
Ternesselei 236

2160 Wommelgem
T 03 353 68 31 - F 03 353 13 24
Lithos Digital (CopyBank)
T 03 353 83 03
info@lithos.be
www.lithos.be

- Roels Printing nv
Hagenbroeksesteenweg 173, 2500 Lier
T 03 270 90 30
info@roels-printing.be

- Wilda
Pareinpark 22
9120 Beveren
T 03 324 12 07 - F 03 324 07 37
wilda@wilda.be
www.wilda.be

- De DienstenCompagnie
Campus Blairon 656
2300 Turnhout
Tel: 014 71 11 99 - Fax: 014 71 11 91
dienstencompagnie@blairon.net
www.blairon.net/dienstencompagnie.html

- Tegendruk drukkerscollectief
Moonsstraat 39
2018 Antwerpen
Tel: 03 216 31 35 - Fax: 03 237 86 33

- WAG
Groendaallaan 379
2030 Antwerpen
Tel: 03 542 03 42 - Fax: 03 542 09 00
info@wag.be
www.wag.be

Ecologische drukker(s) voor ander drukwerk (affiches, bedrukken van canvas, vloerprints, foto's, displays,) *De criteria zijn hier niet relevant:*

- ASAP Photographic Services
Boomsesteenweg 255 – 259, 2610 Wilrijk
T 03 248 08 04
<http://www.asap-fotolab.be/>

7. Meer info?

Neem contact op met Hans Joris van het Grafisch Team (T 03 240 51 32, hans.joris@admin.provant.be) voor meer info.

Je vindt ook een heleboel informatie over drukwerk terug in de "[Duurzame overheidsopdrachtelijke drukwerk](#)" (november 2010) van de Gids voor Duurzame Aankopen.

Op de website www.ikzoekfsc.be (kijk onder "ik zoek papier" en vervolgens "drukwerk") vind je drukkers die met FSC gelabeld papier werken voor offset, digitale druk, ...